

Infants, adolescents i aprenentatge servei

Article per a la Revista Estris, núm. 164, novembre-desembre 2008

Funciona? Ens preocupa tan la situació educativa dels nostres nois i noies que sovint la primera pregunta que sorgeix davant d'una pràctica que a priori sembla interessant és sobre la seva eficàcia. *Es nota algun efecte? Es veu en els nens i nenes o els adolescents "l'abans" i el "després"?*

Quan ens fa una mica de vergonya ser tan pragmàtics i expeditius, formulem la pregunta d'una manera més intel·lectual i desangoixada, com per exemple: *Quin valor educatiu té aquesta activitat?* Així quedem la mar de bé, i amb una mica de sort, la resposta ens dona alguna pista sobre si funciona o no...

Doncs bé, sigui com sigui, l'aprenentatge servei resulta que funciona. I funciona perquè té un gran valor educatiu. Fa uns mesos, un director d'institut va ser interpellat sobre els resultats visibles en el comportament dels adolescents que havien estat portant a terme un projecte d'aprenentatge servei. El projecte havia consistit en formar-se com a ajudants de monitor per donar un cop de ma a l'esplai del barri. De manera molt gràfica, va posar un exemple de la repercussió que aquesta experiència havia causat en els joves:

- *Mireu, cada any, quan celebrem Sant Jordi, al institut ens hi aboquem i fem festa grossa. Però a l'acabar la celebració, els professors sempre hem hagut de perseguir els alumnes perquè col·laboressin a recollir-ho tot. Aquest aspecte no el teníem solucionat. Enguany, sense haver de dir res, els nois i noies que havien participat en el projecte d'aprenentatge servei es van posar espontàniament a recollir i ho van deixar tot net i polit. Els professors vam interpretar això com un resultat tangible del que havien avançat en maduresa i responsabilitat.*

Efectivament, a partir de les investigacions internacionals¹ que es fan sobre el impacte de l'APS en el comportament dels infants i adolescents, es demostra que els resultats són visibles en el desenvolupament acadèmic, social, emocional i moral dels estudiants. I si haguéssim de fer el *rànk*ing dels aspectes més reforçats, potser serien:

- **L'autoestima:** els nois i noies se senten útils a la societat, són valorats per persones de l'entorn i creix la seguretat en ells mateixos.
- **La responsabilitat:** els nois i noies descobreixen el compromís amb les persones que es beneficien del servei (infants més petits, avis, malalts, veïns en general, responsables de les entitats que acullen els projectes...) i s'entrenen a donar "la talla". Es una manera de ser protagonistes actius a la societat.
- **La motivació vers l'aprenentatge de coneixements i habilitats:** en els projectes d'APS els aprenentatges tenen sentit perquè són necessaris per fer el servei, i aquest sentit fa que els nois i noies estiguin més motivats per aprendre.
- **La sensibilitat social:** no oblidem que els nostres nois i noies viuen en el primer món i, seduïts per la realitat virtual, poden caure en el risc de viure aliens o

¹ Veure investigacions del professor Andrew Furco, de la Universitat de Minnesota. Es pot trobar documentació en castellà a www.clayss.org

impermeables a les necessitats, a les injustícies o al patiment. L'aprenentatge servei aporta un bany de realitat "real".

- **La convivència:** amb l'aprenentatge servei s'aprèn a convida desplaçant l'egocentrisme individual i de grup vers la projecció a la comunitat. El grup se sent unit perquè és protagonista d'un projecte social. Els conflictes interpersonals perden força, perquè hi ha coses més importants de les quals ocupar-se.

L'aprenentatge servei és una oportunitat, no una panacea

Està clar que és una pràctica educativament valuosa. Però no és la única. Els reptes educatius actuals demanen que els educadors anem pel món amb una caixa d'eines, no solament amb un tornavís.

L'aprenentatge servei serveix per a moltes coses, però no substitueix – afortunadament!- altres pràctiques educatives excel·lents, com el joc lliure, els centres d'interès, els projectes de grup que no tenen utilitat social, llegir, anar al cine, fer esport, jeure sota un pi mirant com passen els núvols... i tantes d'altres.

A vegades es pot aplicar i a vegades seria forçat. A vegades toca fer altres coses. Tot té el seu temps i el seu espai. Per això cal entendre'l com a una oportunitat educativa: la de que, al menys un cop a la vida, els nois i noies facin alguna cosa per a la seva comunitat. I n'aprenuin molt d'aquesta experiència. En definitiva, l'aprenentatge servei és, per als nois i noies, una experiència de ciutadania activa.

Educar per a la fraternitat

La ciutadania activa es fonamenta, sobretot, en el valor de la fraternitat, que ha estat sepultat durant segles sota la força dels altres dos valors del tríptic republicà: la llibertat i la igualtat. La fraternitat ens mou a ser generosos, no solament justos. Per això encaixa amb l'ètica de la cura: *El ser humano es fundamentalmente un ser de cuidado más que un ser de razón o de voluntad (...). Las humanas y los humanos ponen y han de poner cuidado en todo: cuidado por la vida, por el cuerpo, por el espíritu, por la naturaleza, por la salud, por la persona amada, por el que sufre y por la casa. Sin el cuidado la vida perece*².

Tanmateix, fraternitat i generositat no són conceptes familiars en l'argot educatiu contemporani. Sonen a llenguatge antic, a valors religiosos o a conceptes massa petits davant els valors macro de la solidaritat, la participació, la justícia... Però no hi ha transformació social ni lluita per aconseguir-la sense el ciment de la fraternitat.

Ja ho va intuir Eglantyne Jebb, el 1923, en la redacció de la "Declaració de Ginebra": la primera *Carta dels Drets de l'Infant*, els enunciats de la qual van ser posteriorment desglossats i enriquits amb els textos del 1959 i del 1989.

Tots menys un, que va quedar incomprensiblement oblidat. Senzillament deia: *L'infant ha de ser educat en el sentiment que ha de posar les seves millors qualitats al servei dels seus germans*. Una idea potent i lluminosa va quedar incomprensiblement sepultada. I, tanmateix, expressa el concepte més noble de participació: els nens i les nenes tenen dret a contribuir a millorar la societat, a fer d'aquest món un lloc més fraternal i més habitable.

² Leonardo Boff. *Ética planetaria desde el Gran Sur*. Editorial Trotta, Madrid, 2001

Els nens i nenes no són el futur de la societat, ja són societat. No són futurs ciutadans, ja són ciutadans. Cal protegir-los, perquè són vulnerables i depenents, però també cal acostumar-los a la generositat. Això és més que mai necessari en una societat on els nivells de benestar, malgrat les bosses de pobresa, són comparativament elevats.

Potser aquesta és una de les justificacions educatives més evidents: en un món globalitzat, complexe, tecnològicament avançat, però socialment injust, cal recuperar la finalitat social de l'educació. I l'aprenentatge servei no es limita a reivindicar-la: la concreta en un munt de petites i grans pràctiques que estan a l'abast de tothom.

Roser Batlle

Xavi: Pots identificar-me com a Centre Promotor d'Aprenentatge Servei o com a Fundació Catalana de l'esplai o com les dues coses, el que preferiu.

